

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

9. ULUSLARARASI ATATÜRK KONGRESİ

*THE 9TH INTERNATIONAL
CONGRESS ON ATATÜRK*

12-15 Kasım / November 2019
Amasya

BİLDİRİLER

II. CİLT

Yayına Hazırlayanlar
Uzm. Erdem ÜNLEN
H. Aytuğ TOKUR

ANKARA-2021

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Atatürk Araştırma Merkezi**'ne aittir.

Uluslararası Atatürk Kongresi (9:2019: Amasya)

9. uluslararası Atatürk kongresi; Amasya, 12-15 Kasım 2019:bildiriler=The 9th International Congress on Atatürk; Amasya, 12-15 November 2019:papers/ yay. haz.: Erdem Ünlen, H. Aytuğ Tokur. __Ankara: AKD TYK Atatürk Araştırma Merkezi, 2021.

3c.:res.;24cm. __ (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yayını no: 496)

ISBN: 978-975-17-4794-5 (Tk.)

ISBN: 978-975-17-4795-2 (1.c.)

ISBN: 978-975-17-4797-6 (2.c.)

ISBN: 978-975-17-4798-3 (3.c.)

1.ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL, 1881-1938 __KONGRELER, VB.

2.ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL, 1881-1938 __SİYASİ VE SOSYAL GÖRÜŞLER __KONGRELER, VB.

I.Ünlen, Erdem, yay. haz. II.Tokur, H. Aytuğ, yay.haz.III.E.a.: 9. uluslararası Atatürk kongresi IV.E.a.: The 9th international congress on Atatürk V.Seri

956.1024092

İNCELEYENLER : Prof. Dr. Yasemin DOĞANER
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN
Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

KİTAP SATIŞ:

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Mağaza : Bayındır 1 Sok. Nu: 24/6 Kızılay / ANKARA

Tel : 009.(0312) 285 55 12

Belgegeçer : 009.(0312) 285 65 73

e-posta : bilgi@atam.gov.tr

web : http://www.atam.gov.tr

e-mağaza : e-magaza.atam.gov.tr

* Bildiriler içinde geçen görüş ve bilgilerden bildiri sahipleri sorumludur.

ISBN : 978-975-17-4794-5 (Tk.)

ISBN : 978-975-17-4795-2 (1.c.)

ISBN : 978-975-17-4797-6 (2.c.)

ISBN : 978-975-17-4798-3 (3.c.)

YAYIN NO : 496

BASKI SAYISI : 500

KAPAK TASARIM : arti5medya.com

BASKI HAZIRLIK: Erdal Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1935) EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİNİN İSTATİSTİKİ VERİLER IŞIĞINDA ANALİZİ

Nursal KUMAŞ*

ÖZET

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından ülke yeni baştan dizayn edilmeye başlandı. Çağdaşlaşma kavramı içinde yapılan bu faaliyetler içinde eğitim ön planda gelmekteydi. Ülkenin geleceğinin güvence altına alınmasının eğitilmiş bireyler yetiştirmekten geçtiğini düşünen Cumhuriyet yönetimi, bu konuda önemli girişimlerde bulunmuştur. 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'nın çatısı altında toplanmış ve eğitim-öğretim faaliyetleri merkezi bir müfredata bağlanmıştır. 1928 yılında Latin Harfleri'nin kabul edilmesiyle birlikte okuma-yazma seferberliği başlatılmış ve bu amaçla Millet Mektepleri açılmıştır. Atatürk Dönemi'nde gerçekleştirilen tüm bu gelişmelerin ışığında, okuma-yazma ve okullaşma oranlarında hissedilir düzeyde gelişmeler yaşanmıştır.

Türkiye genelinde tüm nüfus dikkate alındığında; 1927 yılında Arap harfleriyle okuma-yazma oranı %8,61'dir (erkek: %12,99; kadın: %3,67). Tahsil yaşına gelmemiş yedi yaşın altındaki nüfus dikkate alınmadığında bu oran %10,58'dir (erkek: 17,42; kadın: %4,63). Başka bir ifadeyle yaklaşık her beş kişiden yalnızca bir kişi okuma-yazma bilmektedir. 1935 yılı verilerine bakıldığında toplam nüfus içindeki okuma yazma oranı %15,3'dür (erkek: %23,3; kadın: %8,2) ve yedi yaş altı nüfus değerlendirme dışında tutulduğunda bu oran %25,3'dür (erkek: %31,3; kadın: %18,6). Bu rakamlardan anlaşıldığı kadarıyla; 1927-1935 döneminde okuma-yazma oranı yaklaşık 2-2,5 kat bir artış göstermiştir. Yedi ve üstü yaşta bu oran yaklaşık %139,1 olmuştur.

* Öğr. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, kumasnursal16@gmail.com

Cinsiyet açısından bakıldığında erkek nüfusun okuma-yazma oranı yaklaşık %79,7 oranında artarken, kadınlarda yine yaklaşık %301,7 oranında bir artış göstermiştir. Kadın nüfusun okuma-yazma oranının erkeklere göre yaklaşık dört kat artmış olması Cumhuriyet yönetiminin kadınlara verdiği değer ve izlediği eğitim politikasıyla izah edilebilir. Okuma-yazma oranlarında yaşanan yüksek artışın bir diğer nedeni de başta Millet Mektepleri olmak üzere Halkevleri, Türk Dil Kurumu vb. birçok kurumun yapmış olduğu özverili çalışmalar olmuştur.

Bu çalışmada; 1927 ve 1935 yılı nüfus sayımı verilerine göre okuma-yazma bilen ve bilmeyen sayıları değerlendirilmiştir. Ayrıca Maarif Vekâleti'nin verilerine dayanılarak 1923-1935 döneminde Türkiye'de azınlıklara ve yabancılara ait okullar da dâhil olmak üzere okul, öğretmen ve öğrenci mevcutları (yabancı ülkelerde öğretim görenler de dikkate alınarak), öğretmenlerin mezuniyet durumları, okul türleri ve kütüphanelerdeki kitap ve okuyucu sayıları incelenerek bu dönemdeki öğretim faaliyetlerinin genel bir analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikle Maarif Vekâleti'nin 1923-1933 dönemi resmi istatistikleri incelenmiştir. Bununla beraber, Maarif Vekâleti'nin verileri tarihsel olarak süreklilik arz etmediği için 1923-1926 dönemine ait bazı veriler çalışmada değerlendirilememiş, 1934-1935 dönemiyle ilgili de hiçbir veriye ulaşılammıştır. Ayrıca ilgili vekâlet tarafından kütüphanelerle ilgili veri girişi yapılmadığı için ancak 1931-1932 dönemi verilerine ulaşılabilmiştir. Neticede çalışmada kullanılan ilk ve son tarihler dikkate alınarak çalışmanın dönemsel aralığı 1923-1935 olarak benimsenmiştir. Tüm verilerin anlaşılmasını etkin kılmak için tablo ve grafik yöntemine başvurularak ilgili veriler yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Eğitim İstatistikleri, Eğitim, Okuma-Yazma Oranları

ANALYSIS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE REPUBLIC PERIOD (1923-1935) IN THE LIGHT OF OFFICIAL STATISTICAL DATA

ABSTRACT

Following the victory of the War of Independence, the country was started to be redesigned. In these activities within the concept of modernization, education was at the forefront. Believing that securing the future of the country passes through raising educated individuals, the Republican administration has made important initiatives in this regard. With the Law, Tevhid-i Tedrisat on March 3, 1924, all educational institutions were gathered under the Ministry of National Education and the educational activities were linked to a central curriculum. With the adoption of Latin letters in 1928, the mobilization of literacy was initiated and national schools were opened for this purpose. In the light of all these developments during the era of Atatürk, there have been noticeable improvements in literacy and schooling rates.

Considering the whole population in Turkey; In 1927, the literacy rate with Arabic letters was 8,61% (male: 12,99%; female: 3,67%). If the population under seven years of age is not considered, this rate is 10,58% (male: 17,42; female: 4,63%). In other words, only one person out of about every five people are literate. Checking the data of 1935, the literacy rate in the total population was 15,3% (male: 23,3%; female: 8,2%), and this ratio was 25,3% when the population below the age of seven was excluded from the assessment (male: 31,3%; female: 18,6%). From these figures; In the 1927-1935 period, the literacy rate increased by about 2-2,5 times. At the age of seven and over, this rate was approximately 139,1%. In terms of gender, the literacy rate of the male population increased by 79,7%, while the female population increased by about 301,7%. Having the literacy rate of the female population about four times higher than that of men can be explained by the value of the Republican administration given to women and the

education policy it follows. Another reason for the higher increase in literacy rates could be many devoted works of some institutions such as the Turkish Language Association, public schools and mainly national schools.

In this study; According to the census data of 1927 and 1935, the numbers of illiterate and illiterate were evaluated. In addition, based on the data of the Ministry of Education, in the period 1923-1935, including schools belonging to minorities and foreigners in Turkey school, teacher and student numbers (taking into account those studying in foreign countries), by examining the graduation status of teachers, school types and the number of books and readers in libraries, a general analysis of teaching activities in this period has been tried. For this purpose, the official statistics of the Ministry of Education for the period of 1923-1933 were examined first. However, some data of the 1923-1926 period could not be evaluated in the study, as the data of the Ministry of Education did not have historical continuity, and no data about the 1934-1935 period could be reached. In addition, it was known that only the data for the period 1931-1932 could be reached, since no data was entered by the relevant proxy. Consequently, the periodic range of the study was adopted as 1923-1935, taking into account the first and last dates used in the study. In order to make the understanding of all data effective, the relevant data are interpreted by using the table and graphic method.

Keywords: Republican Period Educational Statistics, Education, Literacy Ratios

GİRİŞ

Yeni bir devletin inşa edilmesinde siyasi bağımsızlığın yanında, ülkeyi çağdaş devletler düzeyine ulaştıracak eğitilmiş kadroların yetiştirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Nitekim bir milletin geleceğini tayin edecek önemli unsurların başında eğitilmiş bireyler yetiştirmek olduğunu bilen Mustafa Kemal Atatürk, daha Kurtuluş Savaşı devam ederken, 15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara’da Maarif Kongresi’nin toplanmasına öncülük etmiştir. Bu kongrenin amacı; ilk ve orta dereceli okullarda okutulan derslerin ve eğitim programlarının belirlenmesidir¹. Cumhuriyetin ilanı ile beraber eğitim-öğretim alanında ardı sıra birçok inkılap hareketi birbirini izlemiştir. Özellikle 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edilmesiyle birlikte eğitim-öğretim faaliyetleri Maarif Vekâleti’nin çatısı altında toplanmış ve Atatürk’ün Türk eğitim sistemi için önerdiği; milli, bilimsel, uygulamalı, karma ve laik eğitimin önü açılmıştır². Bu kanunun getirdiği merkezi müfredat sistemi aracılığıyla; milli değerleri içinde barındıran ve milletleşme sürecini hızlandıran “*milli eğitim*” anlayışı hâkim kılınmıştır. Eğitim devrimi niteliğindeki bu kanuna ilave olarak 1924 Anayasa’sının 87.maddesinde yer alan; “*Kadın, erkek bütün Türkler ilk öğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim Devlet okullarında parasızdır*”³ ifadesiyle ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz hale getirilmesi ve 1926 yılında kabul edilen bir kanunla da ortaokul ve lisede gündüz eğitim gören öğrencilerden öğrenim ücretinin alınmamasına karar verilmesi⁴, ülkedeki tüm halkın özellikle de kız çocuklarının eğitim görmesindeki önemli bir engeli ortadan kaldırmıştır.

¹ Erol Kapluhan, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, S 26, 2012, ss.174-175.

² Halûk Yavuzer, “Atatürk’ün Eğitim Politikası”, **T.C.İ.Ü.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı II**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:3436, 1987, ss.155-156.

³ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, Erişim Tarihi:15.08.2019.

⁴ Bu kanun 1927 yılından itibaren uygulanmıştır. Hasan Cicioğlu, “Türkiye Cumhuriyetinde Ortaöğretimin Gelişimi”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.147.

Batıya uyum çerçevesinde 24 Mayıs 1928 tarihinde Latin rakamlarının kabul edilmesi ve ardından 3 Kasım 1928 tarihli “*Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun*”un çıkarılması okuma-yazma faaliyetlerinin kolaylaşmasını sağlamıştır. 11 Kasım 1928 tarihinde Bakanlar Kurulu’nun kabul ettiği; *Millet Mektebi Teşkilatına Dair Talimatname*” yle de Gazi Mustafa Kemal’e Başöğretmen sıfatı verilerek, topyekûn bir eğitim-öğretim seferberliği başlatılmıştır⁵. Bu bağlamda; 1 Ocak 1929 tarihinde *Millet Mektepleri* açılmış ve bu tarihten sonra okuma-yazma bilenlerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Okuma-yazma bilenlerin kendilerini daha da geliştirmelerini sağlamak ve halka kitap okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1930 yılında *okuma odaları* açılmaya başlanmıştır. 1933 yılı itibarıyla sayıları 778’e ulaşan bu odalardan toplam 57.179 (Erkek:51.294; Kadın:5885) kişi yararlanmıştır⁶.

Araştırmanın sınırlarını belirleyen 1923-1935 dönemi dikkate alındığında, bu dönemde eğitim-öğretim faaliyetleri açısından yaşanan diğer önemli gelişmelerden bazıları şunlardır:

-1927 yılında; üç yıl eğitim veren köy ilkokullarına yönelik olarak “*Köy Mekteplerine Mahsus Müfredat Programı*”⁷ başlığı altında bir program hazırlanarak, şehir-kır farkından kaynaklanan çeşitli farklılıklar giderilip sosyal dengenin kurulmasına çalışılmıştır.

-1929 yılında; “*İlkmektepler Talimatnamesi*”, 1930 tarihinde; “*Köy Mektepleri Müfredat Programı*” ve 1931 ve 1934 yıllarında ortaöğretim programları hazırlanmış ve uygulanmıştır.

-19 Şubat 1932 tarihinde *Halkevleri* ve 12 Temmuz 1932’de *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* kurulmuştur.

⁵ Mehmet Okur, “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 5, S 1, 2005, s.214.

⁶ Mustafa Albayrak, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 10, S 29, Ankara, 1994, s.477.

⁷ Adil Türkoğlu, “Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005*, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.81.

-6 Haziran 1933 tarihli “*İstanbul Darülfünunu’nun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kuruluşuna Dair Kanun*” ve 22 Haziran 1933 tarihli “*Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkında Kanun*” çıkarılmış ve ardından 18 Kasım 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi açılmıştır⁸. Aynı yıl içinde 2287 sayılı kanunla Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurularak merkezi örgütlenmeye gidilmiştir⁹. İfade edilen bu kanun, talimatname ve inkılap hareketleri, eğitim-öğretim faaliyetlerini olumlu yönde etkilediği gibi dönemin eğitim politikasının da belirlenmesini sağlamıştır.

Bu çalışmada; 1927 ve 1935 yılı nüfus sayımı verileri ve Maarif Vekâletinin yayımlamış olduğu resmi istatistiki verilerden yararlanılmıştır. Bu veriler çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi’nin başlarında Türkiye’de eğitim-öğretim faaliyetlerinin genel bir analizi yapılmaya çalışılmıştır. 1923-1935 arasındaki on iki yıllık dönem içinde; okul, öğretmen, öğrenci ve okuma-yazma bilenlerin sayıları tespit edilerek, tablo ve grafik yöntemiyle yorumlanmıştır.

1. Cumhuriyet Dönemi Nüfus Sayımı Verilerinde Okuma-Yazma Durumu

Cumhuriyet Dönemi’nin ilk iki nüfus sayımı verilerine göre Türkiye’de mevcut okuma-yazma durumu Tablo No:1’de verilmiştir.

⁸ Muhsin Hesapçıoğlu, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, S 29, 2009, ss.122-124.

⁹ Engin Demir, H. Şenay Şen, “Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları”, **Ege Eğitim Dergisi**, C 10, S 2, 2009, ss.43-44. 1927 yılında 1052 sayılı “*Meslek Mektepleri Hakkında*” isimli kanunla mesleki ve teknik okulların eğitim-öğretim faaliyetleriyle ilgili sorumluluk Maarif Vekâleti’ne verilmiştir (Kadir Yıldırım, Levent Şahin, “Osmanlıdan Günümüze Mesleki Eğitimin Gelişimi”, **Çalışma ve Toplum**, C 1, S 44, 2015, s.86).

Tablo No: 1

**1927 ve 1935 Yılı Nüfus Sayımı Verilerine Göre Türkiye Geneline
Okuma-Yazma Durumu**

1927			1935			
Okuma -Yazma Bilen	Okuma- Yazma Bilme- yen	Toplam	Okuma -Yazma Bilen	Sa- dece Oku ma Bilen	Okuma- Yazma Bilme- yen	Toplam
1.111.4 96	12.517.9 92	13.629.4 88	2.475.7 48	42.13 0	13.639.5 72	16.157.4 50

Kaynak: **1927 Nüfus Sayımı**, s. XLVI; **1935 Nüfus Sayımı**, s.201.

1927 ve 1935 yılı nüfus sayımlarının kendi içlerinde bazı tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Buna göre; 1927 yılı nüfus sayımı verilerinde okuma yazma bilen-bilmeyen toplamı 13.629.488 olarak verilmesine rağmen, aynı sayım verilerine göre Türkiye'nin toplam nüfusu 13.648.270¹⁰ olarak gözükmektedir ve aradaki fark 18.782'dir. Aynı şekilde 1935 yılı verilerinde okuma-yazma bilen-bilmeyenlerin toplamı 16.157.450 olarak verilmiş fakat aynı yıl Türkiye'nin nüfusu 16.158.018 olarak ilan edilmiştir¹¹. İki rakam arasındaki fark 568'dir. Her iki sayımda elde edilen bu farkların sehven mi yapıldığı yoksa farklı bir durumdan mı kaynaklandığı sorusuna net bir yanıt bulunamamıştır. Tablodaki rakamlar dikkate alındığında; 1927-1935 arasında toplam sekiz yıllık süre içinde 1.364.252 kişi okuma-yazma öğrenmiş ve bu dönem içinde okuma-yazma oranındaki artış da %122,74 olmuştur. 1935 yılı verilerindeki sadece okuma bilenleri de toplama

¹⁰ **28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri Mufasssal Neticeler**, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Fasikül: I, Hüsnütabiat Matbaası, Ankara, 1929, s.XVII.

¹¹ **20 İlk Teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'i Tasnif Neticeleri**, C 60, Neşriyat Sayısı:75, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Mehmet İhsan Basımevi, Ankara, 1937, s.7.

dâhil ettiğimizde bu oran %126,53'e çıkmaktadır. Bu oranlar Cumhuriyet Dönemi yöneticilerinin büyük bir başarısı olarak değerlendirilebilir.

Tablo No: 2

Okuma-Yazma Bilenlerin Cinsiyete Göre Ayrımı

Cinsiyet	1927			1935			
	Okuma-Yazma Bilen	Okuma-Yazma Bilmeyen	Toplam	Okuma-Yazma Bilen	Sadece Okuma Bilen	Okuma-Yazma Bilmeyen	Toplam
Erkek	851.527	5.703.097	6.554.624	1.823.361	23.822	6.089.329	7.936.512
Kadın	259.969	6.814.895	7.074.864	652.387	18.308	7.550.243	8.220.938
Toplam	1.111.496	12.517.992	13.629.488	2.475.748	42.130	13.639.572	16.157.450

Kaynak: 1927 Nüfus Sayımı, s. XLVI; 1935 Nüfus Sayımı, s.201.

Tablo No: 3

Okuma-Yazma Bilenlerin Cinsiyete Göre Yüzdelik Dağılımları

Cinsiyet	1927			1935		
	Toplam Türkiye nüfusu içinde (%)	Okuma-yazma bilen tüm nüfus içinde(%)	Tüm erkek/ kadın nüfus içinde (%)	Toplam Türkiye nüfusu içinde (%)	Okuma-yazma bilen tüm nüfus içinde (%)	Tüm erkek/kadın nüfus içinde (%)
Erkek	6,25	76,61	12,99	11,28	73,65	22,97
Kadın	1,91	23,39	3,67	4,04	26,35	7,94
Toplam	8,16	100,00	-	15,32	100,00	-

Kaynak: Tablo No:2'deki verilere göre hazırlanmıştır. Tabloda verilen yüzdeliklere, Tablo No:2'de 1935 yılı için “sadece okuma bilen” başlığı altında verilmiş olan 42.130 kişi dâhil edilmemiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin başlangıcı olan 1923 yılında 10,5 milyon civarındaki nüfusun yaklaşık %9,5'inin okuryazar¹² olarak bildirilmesine karşın, 1927 yılı nüfus sayımı verilerinde bu oran %8,16'dır (Bkz. Tablo No:3). Tablo No:2 ve 3'deki verilere göre; 1927-1935 döneminde Türkiye genelinde okuma-yazma oranı %7,16 oranında artmıştır. Bu oransal olarak %87,75'dir. Bu dönemde erkek nüfus kendi içinde %80,48 artmış, kadın nüfus da %111,52 oranında bir artış göstermiştir.

Cumhuriyet yönetiminin kadınlara yönelik okuma-yazma faaliyetlerini artırması ve toplumun kadına yönelik bakışının az da olsa değişmeye başlamış olmasıyla birlikte 1927-1935 döneminde toplam okuma-yazma bilenlerin içinde kadınların oranı %2,96 oranında bir artış göstermiştir. Başka bir ifadeyle 1927 yılında tüm nüfus içinde her yüz kişiden yaklaşık iki kadın okuma-yazma bilirken bu rakam yine yaklaşık iki kişi artarak 1935 yılında dörde çıkmıştır. Erkeklerde bu rakam yaklaşık altı kişiden on bir kişiye yükselmiştir. Söz konusu rakamlar çağdaşlaşmaya çalışan bir ülke için oldukça yetersizdir. Bununla birlikte, yeni kurulmuş ve çağdaş eğitim-öğretim sistemini oturtmaya çalışan ve bunu yaparken de birçok zorlukla mücadele etmek zorunda kalan Cumhuriyet yöneticileri için büyük bir başarıdır.

2. 1923-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Eğitim-Öğretim Kurumlarına Ait Çeşitli Resmi Veriler

2.1.Eğitim-Öğretim Kurumları Mevcudu

Tablo No: 4

1923-1933 Dönemi'nde Türkiye'de Faaliyet Gösteren Okullar

Dönem	Okul Sayısı						
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Öğretmen Okulu	Meslek Okulu	Darülfünun ve Yüksek okul	Toplam
1923-1924	4894	72	23	20	44	9	5062
1924-1925	5987	64	19	26	44	9	6149

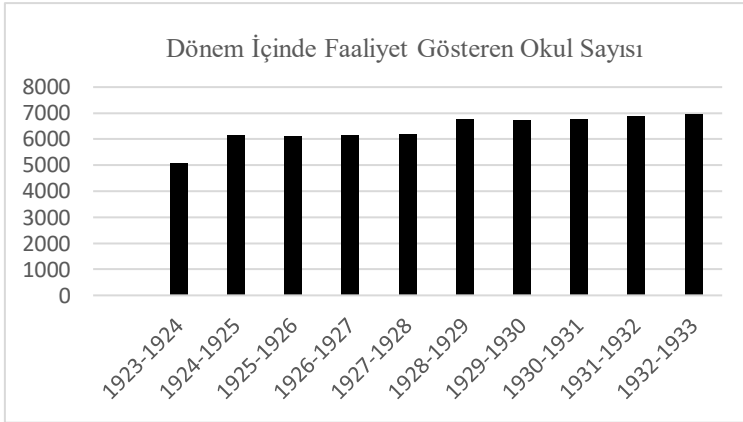
¹² Cemil Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirmede Model Arayışları, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.289.

1925-1926	5975	68	21	26	33	11	6134
1926-1927	6032 ¹³	66	19	23	14	9	6163
1927-1928	6043 ¹⁴	78	19	23	18	12	6193
1928-1929	6599	78	20	25	20	12	6754
1929-1930	6562	82	19	24	22	11	6720
1930-1931	6598	83	22	25	36	11	6775
1931-1932	6713	80	25	24	40	12	6894
1932-1933	6733	109	62	18	39	12	6973

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933, s.2. (1931-1932 dönemine ait toplam okul sayısı, sehven 6893 olarak verilmiştir). **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.II.

Grafik No: 1

1923-1933 Döneminde Eğitim-Öğretim Faaliyeti Veren Tüm Okulların Sayısı¹⁵

Kaynak: Tablo No:4'deki verilere göre hazırlanmıştır.

¹³ Sehven 6023 olarak verilen rakam, diğer verilerden yararlanarak 6032 olarak düzeltilmiştir (Bkz. Tablo No:5).

¹⁴ Sehven 6042 olarak verilen rakam düzeltilerek 6043 olarak yazılmıştır (Bkz. Tablo No:5).

¹⁵ Maarif istatistiklerinde 1934 ve 1935 yıllarına ait veri girişi bulunmamaktadır.

Tablo No:4 ve Grafik No:1'deki verilere göre Türkiye'de okullaşma oranı 1923-1932 arasında %36,19 oranında bir artış göstermiştir. Okul türleri açısından bu oranlama değerlendirildiğinde sırasıyla; ilkokul: %37,17; Darülfünun ve yüksekokul: %33,33; öğretmen okulu: %20; ortaokul: %11,11 ve lise: %8,7 düzeyinde bir artış yaşanmıştır. Meslek okulları bu artışların aksine %9,09 oranında azalma göstermiştir. Dönem içindeki anaokulu sayıları hakkında ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla beraber, 1923-1924 döneminde ülke genelinde 80 okul öncesi eğitim kurumu bulunduğu bilinmektedir¹⁶. Resmi verilerde, yıl bazında değişiklik göstermekle beraber, 1927-1932 dönemine ait toplam 37 ilde anaokulu olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bununla beraber, bu illerdeki anaokulu sayıları verilmediği için toplam anaokulu mevcudu tespit edilememiştir. 1932-1933 döneminde ülke genelinde toplam 21 adet anaokulu vardı ve bu okullardan 8'i resmi ve 13'ü özel (9'u Türklere; 3'ü azınlıklara ve 1'i yabancılara aitti) kurumları. Özel anaokullarının bir kısmı kendi başına bir anaokulu iken bir kısmı da ilkokul, ortaokul ve liselerin anasınıflarını oluşturmaktaydı. Bu ayrımla ilgili ayrıntılı bilgi verilerde bulunmamaktadır.

Meslek okulları hariç, diğer tüm okulların sayısı 1923-1932 dönemi genelinde artma eğilimi göstermiş olmasına karşın, yıl bazında artan-azalan bir grafik çizmiştir. İlkokul sayısındaki en büyük artış Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yaşanmış ve 1924-1925 döneminde 1093 yeni ilkokul açılmıştır. Harf İnkılabı'nın yapılmasıyla birlikte 1928-1929 döneminde, okul sayısında ikinci büyük artış yaşanmış ve 556 ilkokul eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır. 1927-1928 döneminde 12 ortaokul açılması dikkat çekici görünmektedir. Lise sayılarında çok fazla bir farklılık görülmemekle beraber, 1931-1932 döneminde ilk defa üç lisenin aynı yıl içinde açılmış olduğu anlaşılmaktadır. Meslek okullarının sayısında 1926-1927 döneminde yaşanan büyük düşüşün nedeni belirlenememiştir.

¹⁶ Ayla Oktay, "Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi: Tarihsel Gelişim ve Günümüzdeki Durum", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.68.

1932-1933 döneminde 37 yeni lisenin açılması ve liselerde bir önceki döneme göre okullaşma oranının %148 oranında artmış olması oldukça dikkate değer bir görüntü sergilemektedir. Ortaokul sayısındaki artış da 29'dur (%36,25). Bununla birlikte aynı dönem içinde öğretmen okulu (%16,67) ve meslek okulu sayıları (% 2,5) kısmen azalma göstermiştir. 1935 yılı dikkate alındığında; Türkiye'de o dönem için mevcut yaklaşık 40.000 köyden sadece 5000'inde okul bulunduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir¹⁷.

Tablo No: 5

1923-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren İlkokulların Niteliği

Dönem	Resmi	Özel			Özel Toplam	Genel Toplam
		Türk	Azınlık	Yabancı		
1923-1924	4894	-	-	-	-	4894
1924-1925	5711	51	138	87	276	5987
1925-1926	5700	41	150	84	275	5975
1926-1927	5812	40	109	71	220	6032
1927-1928	5812	42	116	73	231	6043
1928-1929	6362	39	117	81	237	6599
1929-1930	6327	37	117	81	235	6562
1930-1931	6370	33	117	78	228	6598
1931-1932	6480	37	118	78	233	6713
1932-1933	6568	17	104	44	165	6733

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, ss.8-9; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.VI.

Tablo No:5'de verilen rakamlara göre; dönem içinde resmi okullar %34,20 oranında bir artış göstermiştir. Bununla birlikte, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla beraber Türklere, azınlıklara ve yabancılara ait özel okul sayısında yıl bazında sürekli azalma yaşanmıştır. Bu dönem içinde yaklaşık olarak Türk özel okulları üçte bir, azınlık okulları üçte

¹⁷ Öztürk, a.g.m, s.284.

iki ve yabancı okullar yarı yarıya azalma göstermiştir. Söz konusu azınlıklara ve yabancılara ait okulların bir kısmı da yürüttükleri birtakım faaliyetler nedeniyle Cumhuriyet yönetimi tarafından kapatılmıştır.

Tablo No: 6

1923-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Resmi Ortaokulların Niteliği

Dönem	İkmal Okulları	Ortaokullar	Toplam
1923-1924	-	72	72
1924-1925	-	64	64
1925-1926	-	68	68
1926-1927	-	66	66
1927-1928	8	70	78
1928-1929	7	71	78
1929-1930	7	75	82
1930-1931	6	77	83
1931-1932	3	77	80
1932-1933	2	107	109

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, ss.8-9; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.VI.

Tablo No:6'da ortaokullarla birlikte ikmal (bütünleme, bitirme) okullarının da sayıları verilmiştir. İkmal okul uygulamasına 1927-1928 dönemiyle birlikte başlanmış olduğu tablodan anlaşılmaktadır. 1932-1933 döneminde 30 yeni ortaokulun açılmış olması dikkat çekici görünmektedir. 1932-1933 dönemindeki toplam 109 ortaokulun 23 tanesi özel statüdedir (6'sı Türk; 2'i azınlık ve 15'i yabancılara aittir). Resmi ortaokulların bir tanesi öğretmen okulunun orta kısmına bağlıdır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ve ardından medreselerin bütçesinin Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesinden sonra, din görevlisi yetiştirmek amacıyla 1924 yılında 29 yerde dört yıl

eğitim veren İmam Hatip okulları açıldı. Maarif Vekâletine bağlı olmayan bu okulların sayısı İlahiyat Fakültesi'nin açılmasıyla birlikte önce ikiye indirildi ve 1929-1930 döneminde de öğrenci azlığı nedeniyle kapatıldı¹⁸. 1930-1932 döneminde önce 36 daha sonra 40 okulu, ismi verilmeyen diğer vekâletlere bağlı olduğu Tablo No:7'de görülmektedir.

Tablo No: 7

1923-1932 Döneminde Faaliyet Gösteren Meslek Okullarının Niteliği

Dönem	Maarif Vekâletine Bağlı Sanat Okulları	Maarif Vekâletine Bağlı Ticaret Okulları	İmam ve Hatip Okulları	Toplam	Diğer Vekâletlere Bağlı Meslek Okulları	Genel Toplam
1923-1924	14	1	29	44	-	44
1924-1925	15	3	26	44	-	44
1925-1926	12	1	20	33	-	33
1926-1927	11	1	2	14	-	14
1927-1928	11	5	2	18	-	18
1928-1929	13	5	2	20	-	20
1929-1930	15	5	2	22	-	22
1930-1931	15	5	-	20	16	36

¹⁸ Mehmet Evsile, "TBMM Zabıtlarına Göre Cumhuriyet Döneminde Eğitim Hizmetleri (1923-1950)", **History Studies**, C 11, S 2, Nisan 2019, s.624.

1931- 1932	16	5	-	21	19	40
---------------	----	---	---	----	----	----

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.56.

1932-1933 yılı verilerine göre, orta dereceli ticaret ve sanat okulları dışında şu orta dereceli okullar mevcuttu: ziraat, küçük sıhhat memurları, küçük sıhhiye hayvaniye memurları, orman ameliyat, tapu kadastro, nafia fen, maliye meslek, sağır, dilsiz ve körler okulu ve konservatuar. Ayrıca resmi akşam sanat ve ticaret okullarıyla ilk meslek okulları da şunlardı: Akşam sanat ve ticaret okulları, ipekçilik böcekçilik okulları, devlet demiryolları harekât ve katar kursları, hıfız dershaneleri, resmi çiftçilik ve makinist okulları. Özel olarak faaliyet gösteren okullar: nakış, dikiş ve biçki yurtları, lisan dershaneleri, daktilo ve berberlik kursları, musiki dershaneleri, makine, motor, elektrik ve şoför dershaneleri, hasta bakıcılık okulu, terbiye bedeniyeye dershaneleri ve sanat evleri¹⁹.

Cumhuriyet Dönemi'nin üniversite düzeyinde eğitim veren tek kurumu olan Darülfünuna ve dönemin Maarif Vekâleti'ne bağlı 1931-1932 dönemi itibarıyla fakülte, yüksekokul ve enstitü düzeyinde toplam 12 adet eğitim-öğretim kurumu faaliyet göstermekteydi. Bu eğitim kurumlarının isimleri şöyleydi: Hukuk Fakültesi, Fen Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Ebe Mektebi, Eczacı Mektebi, Dişçi Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Muallim Mektebi, Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü ve Mülkiye Mektebi. 1927-1932 itibarıyla diğer vekâletlere bağlı olarak eğitim-öğretim faaliyetinde bulunan kurumlar da şunlardı: Ankara Hukuk Mektebi, Yüksek Ziraat Mektebi, Yüksek Mühendis Mektebi, İktisat ve Ticaret Mektebi, Deniz Ticaret Mektebi, Halkalı Ziraat Mektebi, Yüksek Orman Mektebi ve Baytar Mektebi²⁰.

¹⁹ **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.VIII.

²⁰ **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, ss.64-65.

2.1.1.Azınlıklara ve Yabancılar Ait Okulların Dağılımı

Azınlık olarak nitelendirilen; Rum, Ermeni ve Musevi halka ait okullarla; yabancı olarak ifade edilen özellikle Fransız, Amerikan ve İtalyanlara ait eğitim kurumları Osmanlı Dönemi'nden itibaren faaliyet göstermekteydi. Bu okullar başlangıçta eğitim alanındaki kapitülasyonlardan yararlanıp Osmanlı yönetimine haber bile vermeden, her türlü etki ve denetimden uzak bir şekilde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu okulların Osmanlılık anlayışına zarar verdiğini fark eden Osmanlı yönetimi söz konusu okullar üzerinde denetim kurmaya çalışmış fakat istediği başarıya ulaşamamıştır. 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle beraber, azınlıklara ve yabancılar ait tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve bu bakanlığın belirlediği müfredata uygun olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Böylelikle Osmanlı Dönemi'nde başarısız olan denetim ancak Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilmiştir.

2.1.1.1.Azınlık Okulları

Resmi verilerde azınlık ve yabancı okullara ait 1923-1926 döneminde bir veri girişi yoktur. 1927-1929 döneminde bu okullar statülerine göre ayrılmadan sadece toplamlarıyla birlikte verilmiştir. Azınlık ve yabancı okullara ait istatistik ancak 1930-1932 döneminde sağlıklı bir şekilde verilmiştir (Bakınız: Ek Tablo No: 1-6).

Ek Tablo No:1, 2 ve 3 dikkate alındığında; Rum, Ermeni ve Musevilere ait okulların ağırlıklı olarak ilkokul düzeyinde olduğu görülmektedir. Musevi ve Ermenilerin bir-iki tane de olsa anaokulu açtıkları fakat Rumların buna gereksinim duymadıkları anlaşılmaktadır. Bununla beraber, Rumlar ortaokul açmışlar, Ermeni ve Museviler açmamıştır. Lise düzeyinde eğitime bakıldığında Rumların 5, Ermenilerin 4 ve Musevilerin de kendilerine ait bir liseleri bulunmaktadır. Azınlıklara ait toplam okul sayılarına bakıldığında sırasıyla; Rum, Ermeni ve Musevi şeklinde sıralanmaktadır. Bu durum azınlıkların ülkedeki nüfuslarıyla doğrudan ilişkilidir.

2.1.1.2.Yabancı Okullar

Osmanlı toprakları üzerinde birtakım planları olan Fransa, Amerika, İtalya ve diğer emperyalist devletler eğitimi bu konuda bir araç olarak görmüşlerdir. Osmanlı toprakları üzerinde açtıkları okullar aracılığıyla bir taraftan bölgedeki nüfuzlarını sağlamlaştırmaya çalışırken diğer taraftan da misyonerlik faaliyetleriyle taraftar toplayıp bölgede tutunmayı amaçlamışlardır. Söz konusu okullar, Osmanlı merkezi yönetiminin zayıflamaya başlaması ve birçok alanda Batılılara tanınmış olan kapitülasyonlar aracılığıyla Osmanlı topraklarında palazlanmayı başarmışlardır. Yabancı okullar meselesi Lozan Antlaşması'nda görüşülmüş fakat bir neticeye varılamamıştır. Bu okulların zararlı faaliyetleri yeni kurulmuş olan Cumhuriyet için tam anlamıyla bir tehdit unsuru oluşturmuştur. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla bu okullar büyük ölçüde kontrol altına alınarak söz konusu tehdit bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Bu tehdidi daha anlamlı kılmak ve örneklendirmek için Bursa Amerikan Kız Koleji'nde, üç kız öğrencinin ihtida hareketinde bulunarak İslamiyeti bırakıp Hristiyanlığı tercih etmeleri ve ardından 1928 yılında okulun kapatılmasıyla neticelenen olayı irdelemek gerekir²¹. Cumhuriyet yönetimi, Müslüman öğrencilerin daha çok küçük yaşlarda kendilerine yönelik yapılan dini propagandadan etkilenmelerini önlemek amacıyla 1931 yılında bir kanun çıkarmıştır. Bu kanuna göre; “İlkokul çağına gelmiş Türk çocukları yalnızca Türk okullarına gidebilir”²² şeklinde ifade edilen kanunla Müslüman Türk çocukları bu okulların kötü tesirinden kurtarılmaya çalışılmıştır.

1932-1933 verilerine göre Türkiye’de; Fransız (39), Amerikan (9) ve İtalyan (15) okullarının yanında; Almanya (1 ticaret lisesi), Avusturya (1 ortaokul, 1 lise), Bulgaristan (4 ilkokul, 1 ortaokul), İngiltere

²¹ M. Metin Hülagü, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyoner, Ermeni, Terör ve Amerika Dörtgeninde Türkiye”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 10, 2001, s.70.

²² Ayten Sezer, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, Ekim 1999, s.178.

(2 ortaokul), İran (1 ilkokul) ve Yugoslavya'ya (1 ilkokul) ait toplam 75 adet okul bulunmaktaydı²³.

2.2.Öğretim Kadrosu

Tablo No:8 ve Grafik No:2'e göre; 1923-1933 döneminde erkek öğretmenlerin sayısı %47,41 artmıştır. Buna karşın kadın öğretmenlerin sayısı %337,98 gibi oldukça yüksek bir düzeyde artış göstermiştir. Erkek öğretmen sayısında dönem içinde dalgalanma görülürken, kadın öğretmen sayısı 1929-1930 dönemindeki kısmi düşüş dışında her yıl artarak devam etmiştir.

Tablo No: 8

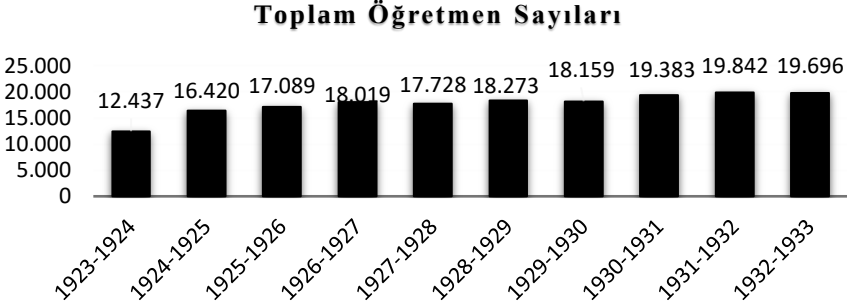
1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelindeki Okulların Tümünde Görev Yapan Öğretmen Sayıları²⁴

Dönem	Erkek	Kadın	Cinsiyet Ay- rımı Olma- dan	Toplam
1923-1924	9505	1298	1634	12.437
1924-1925	12.595	3825	-	16.420
1925-1926	12.244	4085	760	17.089
1926-1927	13.913	4106	-	18.019
1927-1928	11.466	4228	2034	17.728
1928-1929	13.359	4914	-	18.273
1929-1930	13.280	4879	-	18.159
1930-1931	14.085	5298	-	19.383
1931-1932	14.206	5636	-	19.842
1932-1933	14.011	5685		19.696

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, ss.2-3; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.III.

²³ **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s. X.

²⁴ Maarif istatistiklerinde 1934 ve 1935 yılları için veri girişi yapılmamıştır.

Grafik No: 2**1923-1933 Döneminde Görev Yapan Tüm Öğretmelerin Miktarı**

Kaynak: Tablo No:8'deki verilere göre hazırlanmıştır.

Tablo No:8 ve bu tabloya bağlı olarak hazırlanmış olan Grafik No:2'e göre; 1923-1933 döneminde Türkiye'de tüm okullarda görev yapan öğretim kadrosuna 7259 yeni öğretmen eklenmiştir. Bu durum dönemsel olarak görev yapan öğretmen sayısında %58,37'lik bir artış anlamına gelmektedir. Mevcut öğretmen sayısı dönem içinde inişli-çıkışlı bir grafik izlemiştir.

Tablo No: 9

**1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelinde Tüm İlk ve Orta
Dereceli Okullarda Görev Yapan Öğretmen Sayıları**

Dönem	Öğretmen Sayısı								
	İlkokul			Ortaokul			Lise		
	Erkek	Ka- dın	Toplam	Er- kek	Ka- dın	Top- lam	Er- kek	Ka- dın	Top- lam
1923- 1924	9021	1217	10.238	-	-	796	-	-	513
1924- 1925	10.480	3342	13.822	609	111	720	420	135	555
1925- 1926	10.445	3864	14.309	-	-	760	590	81	671
1926- 1927	11.964	3846	15.810	627	71	698	484	79	563

1927-1928	10.864	4228	15.092 ²⁵	44	-	791 ²⁶	-	-	594
1928-1929	11.153	4565	15.718	680	135	815	441	69	510
1929-1930	10.898	4410	15.308	776	206	982	486	92	578
1930-1931	11.504	4814	16.318	845	223	1068	542	95	637
1931-1932	11.810	5163	16.973	739	224	963	532	105	637
1932-1933	10.440	4624	15.064	942	448	1390	1404	423	1827

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, ss.2-3. 1927-1928 dönemi ilkokullardaki öğretmen sayısı sehven 15.194 olarak verilmiştir. **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, ss. II-III.

Tablo No: 10

**1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelindeki Öğretmen Okulları,
Meslek Okulları, Darülfünun ve Yüksekokullarda Görevli
Öğretmen Sayısı**

Dönem	Öğretmen Sayısı								
	Öğretmen Okulları			Meslek Okulları			Darülfünun ve Yüksekokul		
	Er-kek	Ka-dın	Top-lam	Er-kek	Ka-dın	Top-lam	Er-kek	Ka-dın	Top-lam
1923-1924	-	-	325	177	81	258	307	-	307
1924-1925	234	151	385	503	86	589	349	-	349
1925-1926	346	83	429	443	57	500	420	-	420
1926-1927	287	71	358	223	39	262	328	-	328
1927-1928	-	-	391	107	?	307 ²⁷	451	-	451
1928-1929	319	98	417	251	47	298	515	-	515

²⁵ Kadın-erkek ayrımı yapılmadan yapılan toplam resmi kayıtlarda 15.194 olarak verilmiştir.

²⁶ 44 öğrenci dışında kadın-erkek ayrımı olmadan genel toplam verildiği için kadın öğretmen sayısı belli değildir.

²⁷ 307 öğrenciden 200'ü cinsiyet ayrımı yapılmadan toplama dâhil edilmiştir.

1929-1930	352	109	461	266	62	328	502	-	502
1930-1931	296	102	398	372	64	436	526	-	526
1931-1932	240	80	320	359	64	423	526	-	526
1932-1933	230	89	319	494	100	594	501	1 ²⁸	502

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.3; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.III.

Tablo No: 9'a göre; öğretmen sayısındaki en büyük artış 1923-1925 döneminde %32,03 oranıyla yaşanmıştır. Bu dönemde öğretim kadrosuna 3584 ilkokul öğretmeni eklenmiştir. Bu rakam, dönem içinde öğretmen sayısında gerçekleşen büyük artışı göstermektedir. Bununla birlikte, 1923-1933 dönemi dikkate alındığında Tablo No:10'a göre; 336 meslek lisesi öğretmeni göreve başlamıştır ki bu oransal açısından değerlendirildiğinde %130,23'e denk gelmektedir. Bu oran rekor düzeyde bir artışı ifade etmektedir. Bu artış Cumhuriyet yönetiminin önceliği meslek öğretmeni yetiştirmeye verdiğini göstermektedir. Darülfünun ve Yüksekokul başlığı altında görevli bir kadın öğretmenin bulunuyor olması, bu dönem için oldukça önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Söz konusu kadın öğretim görevlisinin ismi ve hangi ders veya dersleri vermiş olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde öğrencilerin %33'ü genel orta öğretim kurumlarına devam ederken, %67'i mesleki ve teknik ortaokullarda eğitim almaktaydı²⁹. Cumhuriyetin kurulduğu dönem olduğu dikkate alınıp, mesleki ve teknik eğitim açısından bakıldığında bu durum büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir. 1932-1933 dönemi verilerine göre; tüm resmi ve özel okullar dikkate alındığında;

²⁸ Darülfünun'da görev yapan bu kadın öğretim görevlisi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

²⁹ Hasan Atabaş, "Günümüzde Ortaöğretimin Durumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.190.

şehir bazında bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 14-51 aralığında değişkenlik göstermektedir. Bir öğretmenin eğitim verdiği öğrenci sayısının en az Hakkâri (14) ve en çok Rize (51) şehirlerinde olduğu resmi verilerden anlaşılmaktadır. Bu dönemde Türkiye ortalaması 38'dir. Sadece resmi okullar dikkate alındığında bu rakam 39'dur. Büyükşehirlerdeki resmi okullar açısından bakıldığında; İstanbul'da 29; Ankara, İzmir ve Bursa'da 43'dür.

Tablo No:11'de yer alan bilgilere göre; şehir olarak nitelendirilen bölgelerde görev yapan öğretmenlerden 1927-1933 döneminde; yüksekokul ve öğretmen okulu mezunu olan öğretmenlerin sayısı %61,80 oranında bir artış göstermiştir. Başka bir ifadeyle tüm öğretmenler içinde yüksekokul ve öğretmen okulu mezunların oranı dönem başında %58,33 iken bu oran dönem sonunda %80,87'e çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi eğitim politikaları bu açıdan değerlendirildiğinde; eğitim-öğretim faaliyetlerinde liyakatin ön planda tutulmaya çalışıldığı ve işi ehline verme anlayışı çerçevesinde hareket edildiği görülmektedir. 1928-1929 döneminde şehir ve kırsal alanlarda vekil öğretmen sayısının büyük oranda artmış olmasıyla ilgili olarak bilgi notunda; *“yüksekokul ve öğretmen okulu mezunu dışındaki tüm öğretmenlerin bu kategori içerisinde toplu olarak verildiği”* ifade edilmektedir. Her ne kadar bu ifade durumu biraz açıklıyor olsa da diğer dönemler dikkate alındığında bu büyük artışı net bir şekilde ifade etmemektedir. Bununla birlikte, vekil öğretmen sayısında yaşanan bu artış diğer dönemlerde görülmemekte ve aynı dönem içinde Harf İnkılabı'nın gerçekleştiği bilinmektedir. Bu bağlamda öğretmen sayısında yaşanan söz konusu artış, merkezi yönetimin geniş ölçüde okuma-yazma faaliyetlerine yer verdiğini göstermektedir.

Tablo No:11

**Şehirlerde Resmi İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin
Mezuniyet Durumları**

Dö- nem	Yükseko- kul		Öğretmen Okulu		Öğretmen Olmak İçin Diplo- ması ve Hukuki Niteliği Olanlar ³⁰		Geçici/Da- imi Yardım- cılar		Vekiller		Toplam		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	Top.
1927- 1928	86	13	2187	1101	274	203	1014	928	-	-	3561	2245	5806
1928- 1929	87	1	2537	1211	-	-	-	-	2222	1553	4846	2765	7611
1929- 1930	61	1	2661	1490	775	619	154	235	56	96	3707	2441	6148
1930- 1931	71	9	3070	1886	717	647	82	106	61	80	4001	2728	6729
1931- 1932	70	11	3025	2234	637	650	49	68	58	69	3839	3032	6871
1932- 1933	56	11	2965	2448	561	557	13	14	73	78	3668	3108	6776

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.88. **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, ss.152-153. 1928-1929 Dönemine ait verilmiş olan vekil sayıları yüksekokul ve öğretmen okulu mezunları dışındaki bütün öğretmenleri ifade etmektedir.

³⁰ “Öğretmen Olmak İçin Diploması ve Hukuki Niteliği Olanlar” ifadesi 1932-1933 dönemiyle birlikte diploması olanlar ve kanunen öğretmen olanlar şeklinde iki ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bu başlık altında verilmiş olan toplam 1118 öğretmenin 373’ü öğretmenlik diplomasıyla 745’i de kanunen öğretmen olmuşlardır.

Tablo No:12

**Kırsal Alanlardaki Resmi İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin
Mezuniyet Durumları³¹**

Dönem	Yükseko- kul		Öğretmen Okulu		Öğretmen Ol- mak İçin Dip- loması ve Hu- kuki Niteliği Olanlar ³²		Geçici/Da- imi Yar- dımcılar		Vekiller		Toplam		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	Top.
1927- 1928	162	2	1295	119	415	45	3949	482	-	-	5821	648	6469
1928- 1929	94	-	932	43	-	-	-	-	3774	333	4800	376	5176
1929- 1930	113	-	1272	94	2550	220	1329	194	441	65	5705	573	6278
1930- 1931	65	2	1736	162	2740	303	1098	162	320	41	5959	670	6629
1931- 1932	166	1	2133	191	2764	310	870	135	342	45	6275	682	6957
1932- 1933	144	2	2477	234	2863	346	267	36	394	72	6145	690	6835

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.89. **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, ss.152-153. 1928-1929 Dönemine ait verilmiş olan vekil sayıları yüksekokul ve öğretmen okulu mezunları dışındaki bütün öğretmenleri ifade etmektedir.

Tablo No:12'e göre; şehirlerde yaşanan nitelikli öğretmene yönelme anlayışı kırsal alandaki öğretim faaliyetleri için de geçerli olmuştur. Nitekim yüksekokul ve öğretmen okulu mezunu öğretmenlerin sayısı dönem içinde %81,05 oranında bir artış göstermiştir. Bu artış tüm öğretmenler içindeki yüksekokul ve öğretmen okulu mezunu oranını %24,39'dan %41,79'a ulaştırmıştır. Bu büyük artışa rağmen

³¹ Tablo No:11 ve 12'deki şehir ve köy toplamaları toplanıp genel toplam elde edildiğinde söz konusu rakamların resmi ilkokullardaki öğretmenlerin mezuniyet durumlarıyla ilgili verilen toplamalarla uyuşmadığı görülmektedir. Tablolardan elde edilen veriler; 1927-1928:12.275; 1928-1929:12.787; 1929-1930:12.426; 1930-1931:13.358; 1931-1932:13.828 şeklinde olmasına karşılık remi verilerde bu toplamalar şu şekilde verilmiştir: 1927-1928:12.408; 1928-1929:12.921; 1929-1930:12.536; 1930-1931:13.419; 1931-1932:13.851 (**Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.7).

³² Toplam 3209 öğretmenden; 1278'i diplomayla ve 1931'i de kanunen öğretmen olmuştur.

şehirsel alandaki mevcut yüzdenin ancak yarısı kadar bir mesafe kat edilebilmiştir. Söz konusu durum, Cumhuriyet yönetiminin bu dönemde nitelikli öğretmen atamada, kırsal alana nazaran önceliği şehirlere verdiğini göstermektedir.

2.3.Öğrenci Mevcudu

Tablo No: 13

1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelindeki Okulların Tümünde Eğitim Gören Öğrenci Sayıları

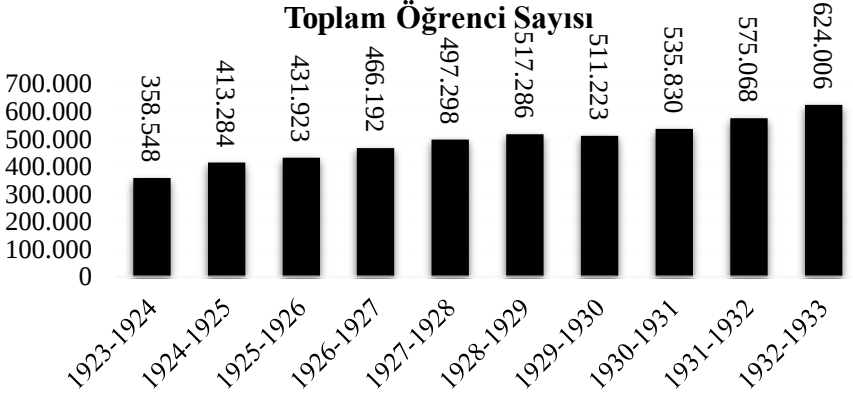
Dönem	Erkek	Kız	Cinsiyet Ayrımı Olmadan	Toplam
1923-1924	280.908	64.614	13.026	358.548
1924-1925	318.990	94.294	-	413.284
1925-1926	332.809	99.114	-	431.923
1926-1927	371.958	94.234	-	466.192
1927-1928	352.479	142.077	2742	497.298
1928-1929	350.508	165.173	1605	517.286
1929-1930	337.333	172.464	1426	511.223
1930-1931	349.453	186.377	-	535.830
1931-1932	374.343	200.725	-	575.068
1932-1933	407.861	216.145	-	624.006

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.3; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.III.

Tablo No:13 ve Grafik No:3 dönem içinde kız öğrenci sayısında yaşanan %234,52 oranındaki büyük artışı açık bir şekilde göstermektedir. Velilerin kızlarını okula gönderme anlayışlarında yaşanan değişim rakamlara da yansımıştır. Cumhuriyetin ilk yılında toplam öğrenci içinde kız öğrencinin oranı %18,02'iken bu oran on yıllık süre sonunda yaklaşık iki kat artarak %34,64 oranına yükselmiştir.

Grafik No:3

1923-1933 Döneminde Tüm Okullarda Eğitim Gören Öğrenci Sayısı

Kaynak: Tablo No:13'deki verilere göre hazırlanmıştır.

Tablo No:14' de ilkokulda eğitim gören erkek-kız öğrenci sayısı dönem içinde inişli-çıkışlı bir grafik çizmiş fakat dönem sonunda erkeklerde %34,14 ve kızlarda %220,26 oranında bir artış sağlanmıştır. Ortaokul ve lisede ilkokulun aksine kız-erkek öğrenci sayıları her yıl artış göstermiştir. Dönem başı ve sonu dikkate alındığında artış yüzdeleri oldukça yüksek oranları göstermektedir (ortaokulda; erkeklerde %226,47, kızlarda %363,34; lisede: erkeklerde %269,85, kızlarda %202,94). Bu yüksek artışlar; velinin bilinçlenmesi, devletin birtakım hukuki yaptırımlar uygulaması, Cumhuriyet yöneticilerine olan güven, savaş ortamının son bulması, ulaşım olanaklarının artması ve okullaşma oranlarında yaşanan artışla açıklanabilir. Tablo No:15'deki verilerin Tablo No:14'le çok fazla uyum gösterdiği söylenemez. Dönem içinde öğretmen okulları, meslek okulları, Darülfünun ve yüksekokulların öğrenci sayıları anlaşılabilir bir nedenle azalma-artma eğilimi göstermiştir. Öğretmen okullarına devam eden kız öğrenci sayısı 1930 yılına kadar düzenli olarak artmış ve bu tarihten sonra azalma eğilimine girmiş ve 1932-1933 döneminde de oldukça

düşük bir düzeye inmiştir. Aynı dönemde meslek okullarındaki kız öğrenci sayısının %57,47 gibi diğer dönemlere göre daha yüksek bir düzeyde artmış olması, kız öğrencilerin bu dönemde öğretmen okullarının yerine meslek okullarını tercih etmiş olduklarını göstermektedir.

Tablo No: 14

1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelindeki İlk ve Orta Dereceli Okullarda Eğitim Gören Öğrenci Sayıları³³

Dönem	Öğrenci Sayısı								
	İlkokul			Ortaokul			Lise		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
1923-1924	273.107	62.954	341.941³⁴	-	-	5095	-	-	1241
1924-1925	301.381	88.987	390.368	7976	2076	10.052	1622	612	2234
1925-1926	313.893	92.895	406.788	8917	2705	11.622	1923	825	2748
1926-1927	350.669	87.259	437.928	11.805	3458	15.263	2350	802	3152
1927-1928	325.695	133.969	461.985³⁵	15.674	3763	19.858³⁶	2748	1071	3819
1928-1929	323.260	154.309	477.569	16.996	6229	23.225	3111	1057	4168
1929-1930	308.028	161.043	469.071	18.662	6736	25.398	3574	1172	4746
1930-1931	315.072	174.227	489.299	20.148	6945	27.093	4333	1366	5699
1931-1932	335.921	187.690	523.611	22.805	7511	30.316	5120	1720	6840
1932-1933	366.344	201.619	567.963	26.039	9619	35.658	5999	1854	7853

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.2; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.II.

³³ 1932-1933 dönemi dışındaki tüm dönemlerde çeşitli özel okulların orta ve lise derecesindeki okulları ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerin mevcutları ilkokullara ait verilere dâhil edilmiştir. 1923-1924 döneminde faaliyet gösteren anaokullarında 5880 öğrenci eğitim görmektedir ve 136 öğretmen de görev yapmaktaydı (Ayla Oktay, "Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi: Tarihsel Gelişim ve Günümüzdeki Durum", **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, s.68).

³⁴ 5880 öğrenci cinsiyet ayrımı yapılmadan toplama dâhil edilmiştir ki bu rakam aynı dönemdeki anaokulu öğrenci sayısına eşittir.

³⁵ 2321 öğrencinin cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

³⁶ 421 öğrencinin cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

Tablo No: 15

**1923-1933 Dönemi'nde Türkiye Genelindeki Öğretmen Okulları,
Meslek Okulları, Darülfünun ve Yüksekokullarda Eğitim Gören
Öğrenci Sayısı**

Dönem	Öğrenci Sayısı								
	Öğretmen Okulları			Meslek Okulları			Darülfünun ve Yükseko- kul		
	Er- kek	Kız	Top- lam	Er- kek	Kız	Top- lam	Er- kek	Kız	Toplam
1923- 1924	1745	783	2528	3427	592	4019	2629	285	2914
1924- 1925	2389	1382	3771	2757	619	3376	2865	618	3483
1925- 1926	2556	1577	4133	2264	438	2702	3256	674	3930
1926- 1927	2782	1776	4558	1388	352	1740	2964	587	3551
1927- 1928	2986	2036	5022	1831	501	2332	3545	737	4282
1928- 1929	3307	2442	5749	1900	471	2371	1934	665	4204 ³⁷
1929- 1930	2873	2537	5410	2159	540	2699	2037	436	3899 ³⁸
1930- 1931	3040	2495	5535	3141	620	3761	3719	724	4443
1931- 1932	2948	2345	5293	3412	743	4155	4137	716	4853
1932- 1933	1052	1007	2059 ³⁹	3806	1170	4976	4621	876	5497

Kaynak: Maarif 1923-1932 İstatistikleri, s.3; Maarif 1932-1933 İstatistiği, s.III.

Ek Tablo No: 7'e göre; Cumhuriyet yönetimi 1927-1933 döneminde 10 farklı Avrupa ülkesine ve Amerika'ya tahsil görmelerini sağlamak amacıyla öğrenci göndermiştir. Avrupa ülkeleri içinde özellikle

³⁷ 1605 öğrencinin cinsiyet ayrımı verilmemiştir.

³⁸ 1426 öğrencinin cinsiyet ayrımı verilmemiştir.

³⁹ Öğretmen okullarının ilk üç sınıfında okuyan öğrenciler ortaokul öğrencisi kabul edilmiş ve Tablo No:14'deki ortaokul öğrenci sayısına dâhil edilmiştir.

Fransa ve Almanya ilk planda yer almıştır. Amerika'ya öğrenci gönderimi 1929-1930 dönemiyle başlamış fakat çok sınırlı kalmıştır. Kız öğrenciler 1930-1931 dönemine kadar ağırlıklı olarak Fransa'yı tercih ederken bu dönemden sonra tercihlerini Belçika'dan yana kullanmaya başlamışlardır. Tercih nedenleri hakkında bir bilgiye ulaşılamamakla beraber; dönemin siyasi ve ekonomik şartları ve eğitim faaliyetleriyle ilgili olarak devletlerarası imzalanan birtakım antlaşmalar gibi birtakım nedenler bu tercihlere yön vermiş olmalıdır.

2.4.Kütüphaneler

Tablo No: 16'a göre mevcut 74 kütüphanenin 35'i ilçelerde bulunmaktadır. Söz konusu ilçelere şu örnekler verilebilir: Antalya-Elmalı ve Akseki; Çankırı-Çerkeş ve Ilgaz; Çorum-İskilip; Kayseri-Pınarbaşı; Kütahya-Tavşanlı, Niğde-Ürgüp, Sivas-Darende, Gürü, Zara, Divriği ve Yıldızeli; Tokat-Zile ve Zonguldak-Safranbolu. Sivas'ın beş ilçesinde kütüphane bulunuyor olması (Toplam 2474 kitap) ve bu ilçelerden Darende de 611 yazma kitabın kayıt altında tutulması o dönem için önem arz etmektedir. Ayrıca Kütahya-Tavşanlı'da bulunan ve içinde 3870 adet basma kitabın yer aldığı kütüphane bir şahsa aittir ve tüm kütüphaneler içinde tek özel kütüphane olma özelliği taşımaktadır.

Tablo No:16

1931-1932 Döneminde Türkiye'de Bulunan Kütüphanelerin Sayısı ve Kitap-Okuyucu Mevcutları

Kütüphane Sayısı	Kitap Miktarı			Okuyucu Sayısı		
	Yazma	Basma	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
74	108.439	227.057	335.496 ⁴⁰	362.818	16.126	378.944

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.106.

⁴⁰ Toplam maarif verilerinde sehven yazma kitap sayısı:180.439; basma kitap sayısı: 226.516 ve toplam kitap miktarı 334.946 olarak verilmiştir. Gerekli düzeltmeler Tablo No:16'da yapılmıştır.

Yazma eser sayısı açısından İstanbul'daki kütüphaneler ilk sıralarda gelmektedir. Eminönü (7 kütüphane, 41.392 kitap); Fatih (4 kütüphane, 23.132 kitap) ve Beyazıt (2 kütüphane, 10.549 kitap). Anadolu'da; Çorum (3261 kitap), Kastamonu (3329 kitap) ve Manisa (2600 kitap) şehir merkezlerinde birer adet kütüphane bulunmaktadır ve bu kütüphanelerde yer alan yazma kitap sayısı oldukça dikkat çekici görünmektedir. Basma kitap sayısı bakımından İstanbul (73.895 kitap) ve Ankara (60.309 kitap) açık ara öndedir.

Kütüphanelerden yararlanan okuyucu sayısına bakıldığında kadın okuyucuların %4,26 gibi oldukça düşük bir düzeyde kaldıkları anlaşılmaktadır. İlçe kütüphanelerini dikkate almadığımızda; Balıkesir, Burdur, Kastamonu, Kayseri, Konya, Rize ve Sivas il kütüphanelerinde tek bir kadın okuyucunun bile kaydı yoktur. Bununla beraber, İstanbul ilçelerindeki kütüphaneler bir kenarda tutulduğunda; Niğde-Nevşehir kazası:207; Çorum İskilip:142; Konya-Karaman:111; Antalya-Elmalı: 100; Sivas-Gürü:96; Manisa-Akhisar:32; Tokat-Zile:10; Sivas-Zara:3 ve Antalya-Akseki:1 kadın okuyucunun bu kütüphanelerden istifade ettiği anlaşılmaktadır. Yozgat ve Zonguldak (Safranbolu'yla birlikte) kütüphanelerinde erkek-kadın hiçbir okuyucunun kaydı yoktur. Bu iki şehrin kütüphanesinde hiçbir okuyucu yararlanmamış mıdır? veya istatistiki veriler tutulmamış mıdır? sorularının yanıtlarına ulaşamamıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet yönetimi, bu çalışmanın konusunu teşkil eden 1923-1935 dönemi eğitim-öğretim faaliyetlerinde, nitelikli iş gücü sorununu çözmek ve çağdaş bir toplum oluşturulabilmek adına üç yönlü hareket etmiştir; modern eğitim-öğretim kurumlarının sayısını artırma, Batılı normlara uygun nitelikli eleman yetiştirme ve çağdaş, karma, milli, merkezi, laik ve demokratik unsurlara dayalı ders müfredatı belirleme. Eş güdümlü olarak yürütülen bu amaçlar doğrultusunda önce 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek milli ve merkezi bir öğretim müfredatı oluşturulmuştur. Os-

manlı döneminden itibaren ülkede eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren azınlıklara ve yabancılara ait okullar denetim altına alınmıştır. İlkokul çağına gelmiş Türk öğrencilerin sadece Türk okullarında eğitim almalarının zorunlu hale getirilmesiyle bu okulların etkinlik alanları azaltılmıştır. Bunun sonucunda söz konusu okulların birçoğu eğitim-öğretim faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır. Böylelikle eğitimin milli olması yönündeki faaliyetlerde önemli bir başarı elde edilmiştir. Batıyla uyumu gerçekleştirmek ve okuma-yazma faaliyetlerini kolaylaştırmak için de 1928 yılında Latin Harfleri'ne geçilmiştir. Bu dönemde merkezi yönetimin eğitim-öğretim alanında çıkardığı tüm kanunlar, yayımladığı talimatnameler ve programlar ve öğretim faaliyetlerine yönelik kurduğu birtakım kurum ve kuruluşlar bu iki temel uygulama alanı içinde kendine yer bulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nin eğitim ve öğretim faaliyetlerini planlayan yöneticileri, öğretmenlerde özellikle liyakata önem vermişlerdir. Buna karşın, bir yandan henüz yeterli düzeyde çağdaş öğretmen okulunun ve dolayısıyla da öğretmenin olmaması, diğer taraftan da okuma-yazma öğrenmek zorunda olan büyük bir halk kitlesinin varlığı düşünüldüğünde, Cumhuriyet yöneticilerinin mektepli olmayıp okuma-yazma öğretme yeterliliğine sahip olduğunu düşündüğü alaylı öğretmenleri ücretli ve vekil sıfatıyla öğretim kadrosu içinde değerlendirmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet yönetimi bu öğretmenleri daha çok kırsal alanlarda görevlendirmeyi uygun görmüştür. Çağdaş öğretmen okullarının ve mezunlarının sayısının artmasıyla beraber dönem içinde öğretim kadrosundaki alaylı öğretmen sayısı mümkün olduğu kadar azaltılmaya çalışılmıştır. Böylelikle kırsal alan aleyhine oluşan durumun giderilmesi ve kır-şehir dengesinin sağlanması hedeflenmiştir.

Cumhuriyet yönetimi yeni kurulan ülkenin en büyük sorunlarından birinin yetişmiş eleman sayısında yaşanan büyük sıkıntı olduğunu fark etmişti. Üstelik yeni açılan kurumlarla beraber yeni baştan dizayn edilen ülkenin yetişmiş elemana olan gereksinimi gün geçtikçe

artmaktaydı. Erkek iş gücünün savaşlarda azalması, Osmanlı döneminde kadının eğitiminin ikinci planda bırakılarak -tarım ve hayvancılık faaliyetleri dışında- çalışma hayatının dışına atılmış olması kadroları dolduracak eleman bulunması konusunda Cumhuriyet yöneticilerini oldukça sıkıntılı bir durumun içinde bırakmaktaydı. Hâlbuki Osmanlı yönetimi kadınların da okuma-yazma faaliyetleri içinde bulunmasına izin vermiş olsa ve özendirici bir politika izlemiş olsaydı, erkeklerden boşalmış olan kadrolar kadın görevlilerle doldurulabilirdi. Cumhuriyet yönetiminin sosyal adaletin gerçekleştirilmesi kapsamında ilkokulları ücretsiz ve zorunlu hale getirmesi özellikle kadınların (veya kız çocuklarının); okula gitme, okuma-yazma öğrenme ve öğretmen olarak eğitim-öğretim faaliyetleri içinde bulunma yüzdelelerini önemli ölçüde artırmaya başlamıştır. Bununla birlikte, uzun bir süre demokratik haklarından mahrum yaşamış kadınların hak, görev ve sorumluluklar açısından erkeklerle aynı düzeye çıkması beklene mezdi. Nitekim kütüphaneden yararlanan okuyucular arasında kadınların oranının yalnızca %4,26 olması (başka bir ifadeyle her yüz okuyucudan yaklaşık dördü kadındır) söz konusu durumu ifade eden bir örnek niteliğindedir.

Araştırmanın kapsamı alanındaki dönem dikkate alındığında; merkezi yönetimin eğitim-öğretim faaliyetlerini çağdaş normlara uygun bir hale getirebilmek için büyük bir mesai harcadığı anlaşılmaktadır. Bu özverili çalışma sonucunda ilköğretim ve ortaöğretim alanında; okul, öğretmen ve öğrenci bağlamında büyük bir başarı elde edilmiş olduğu istatistiki verilerle ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte, ülkenin üniversite düzeyinde eğitim veren tek kurumu olan Darülfünun gerek eğitim kalitesi açısından gerekse öğretim kadrosu yönünden kendini yenileyememiş, mevcut inkılaplara ayak uyduramamış ve çağının gerisinde kalmıştır. İlgi odağını ilköğretim ve ortaöğretime yönelten Cumhuriyet yönetimi, Darülfünunu biraz geri plana itmiştir. Bu durum dönem için olumsuz bir tablo çizmektedir.

Mevcut istatistiki verilerin ayrıntılı oluşu, dönemin genel özelliklerinin anlaşılması konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Bununla

birlikte, Maarif istatistiklerinin 1932-1933 dönemiyle birlikte daha ayrıntılı ve düzenli bir şekilde verilmeye başlanması sunduğu bilgi zenginliği açısından olumlu bir gelişmedir. Buna karşın, önceki dönemlere ait istatistiki verilerin takip edilmesini zorlaştırmıştır. İstatistiki veri toplamada belirli bir şablon etrafında hareket edilmemesinden kaynaklanan bu durum nüfus sayımı verilerinde de gözükmemektedir.

Sonuç olarak Cumhuriyetin bu ilk döneminde her türlü olumsuzluğa ve imkânsızlığa rağmen, eğitim-öğretim faaliyetleri açısından *devrim* niteliğinde kararlar alınmış, uygulanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

Resmi İstatistiki Veriler

28 Teşrinievvel 1927 Umumî Nüfus Tahriri Mufasssal Neticeler, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Fasikül: I, Hüsniyatı Matbaası, Ankara, 1929.

20 İlk Teşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu Kat'î Tasnif Neticeleri, C 60, Neşriyat Sayısı:75, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Mehmet İhsan Basımevi, Ankara, 1937.

Maarif 1923-1932 İstatistikleri, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul, 1933.

Maarif 1932-1933 İstatistiği, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, No:31, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

Tetkik Eserler

Albayrak, Mustafa, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928-1935)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 10, S 29, Ankara, 1994, ss.471-483.

Atabaş, Hasan, “Günümüzde Ortaöğretimin Durumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, ss.189-200.

- Cicioğlu, Hasan, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Ortaöğretimin Gelişimi”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, ss.137-172.
- Demir, Engin, Şen, H. Şenay, “Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitim Reformları”, **Ege Eğitim Dergisi**, C 10, S 2, 2009, ss.39-59.
- Evsile, Mehmet, “TBMM Zabıtlarına Göre Cumhuriyet Döneminde Eğitim Hizmetleri (1923-1950)”, **History Studies**, C 11, S 2, Nisan 2019, ss.621-654.
- Hesapçıoğlu, Muhsin, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, S 29, 2009, ss.121-138.
- Hülagü, M.Metin, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyoner, Ermeni, Terör ve Amerika Dörtgeninde Türkiye”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 10, 2001, ss.57-99.
- Kapluhan, Erol, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, S 26, ss.172-194.
- Okur, Mehmet, “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C 5, S 1, 2005, ss.199-217.
- Okta, Ayla, “Cumhuriyet Döneminde Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi: Tarihsel Gelişim ve Günümüzdeki Durum”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, ss.61-76.
- Öztürk, Cemil, “Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirmede Model Arayışları”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, ss.283-316.
- Sezer, Ayten, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, Ekim 1999, ss.169-184.

Türkoğlu, Adil, “Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Gelişimi”, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu Kitabı 7-9 Aralık 2005**, Haz. Murat Alper Parlak, Ankara, 2010, ss.77-96.

Yavuzer, Halûk, “Atatürk’ün Eğitim Politikası”, **T.C.İ.Ü.Atatürk İlke-leri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı II**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:3436, 1987, ss.151-157.

Yıldırım, Kadir, Şahin, Levent, “Osmanlıdan Günümüze Mesleki Eğitimin Gelişimi”, **Çalışma ve Toplum**, C 1, S 44, 2015, ss.77-112.

İnternet Erişimi

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, Erişim Tarihi: 15.08.2019.

EK TABLOLAR

Ek Tablo No: 1

1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Rum Azınlığa Ait Okulların Dağılımı

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	56
1928-1929	-	-	-	-	58
1929-1930	-	-	-	-	56
1930-1931	-	50	2	5	57
1931-1932	-	50	2	5	57
1932-1933	-	51	2	5	58

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.66; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.X.

Ek Tablo No: 2

1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Ermeni Azınlığa Ait Okulların Dağılımı

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	37
1928-1929	-	-	-	-	37

CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1935) EĞİTİM-ÖĞRETİM
FAALİYETLERİNİN İSTATİSTİKİ VERİLER IŞIĞINDA
ANALİZİ

1683

1929-1930	-	-	-	-	38
1930-1931	1	33	-	4	38
1931-1932	2	33	-	4	39
1932-1933	2	33	-	4	39

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.66; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.X.

Ek Tablo No: 3

**1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Musevi Azınlığa Ait
Okulların Dağılımı**

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	23
1928-1929	-	-	-	-	22
1929-1930	-	-	-	-	23
1930-1931	1	20	-	1	22
1931-1932	1	20	-	1	22
1932-1933	1	20	-	1	22

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.66; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.X.

Ek Tablo No: 4

**1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Fransızlara Ait Okulların
Dağılımı**

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	36
1928-1929	-	-	-	-	41
1929-1930	-	-	-	-	41
1930-1931	1	24	8	6	39
1931-1932	1	25	7	6	39
1932-1933	1	25	7	6	39

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.66; **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.X.

Ek Tablo No: 5**1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren Amerikalılara Ait Okulların Dağılımı**

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	8
1928-1929	-	-	-	-	10
1929-1930	-	-	-	-	10
1930-1931	-	-	3	8	11
1931-1932	-	-	3	8	11
1932-1933	-	-	3	6	9

Kaynak: Maarif 1923-1932 İstatistikleri, s.66; Maarif 1932-1933 İstatistiği, s.X.

Ek Tablo No: 6**1927-1933 Döneminde Faaliyet Gösteren İtalyanlara Ait Okulların Dağılımı**

Dönem	Anaokulu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
1927-1928	-	-	-	-	17
1928-1929	-	-	-	-	17
1929-1930	-	-	-	-	17
1930-1931	-	14	1	1	16
1931-1932	-	14	1	1	16
1932-1933	-	13	1	1 ⁴¹	15

Kaynak: Maarif 1923-1932 İstatistikleri, s.66; Maarif 1932-1933 İstatistiği, s.X.

Ek Tablo No: 7**Tahsilini Yabancı Ülkelerde Yapan Öğrencilerin Ülkelere Göre Dağılımı**

Ülke	1927-1928			1928-1929			1929-1930			1930-1931			1931-1932			1932-1933		
	E	K	Top.	E	K	Top.	E	K	Top.	E	K	Top.	E	K	Top.	E	K	Top.
Almanya	6	-	6	32	6	38	100	6	106	106	4	110	96	4	100	92	5	97
Avusturya	2	-	2	5	-	5	5	-	5	7	-	7	1	-	1	1	-	1

⁴¹ Ticaret lisesi konumundaydı.

CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1935) EĞİTİM-ÖĞRETİM
FAALİYETLERİNİN İSTATİSTİKİ VERİLER IŞIĞINDA
ANALİZİ

1685

Çekoslo- vakyası	-	-	-	4	-	4	4	-	4	4	-	4	4	-	4	5	-	5
İsveç	3	-	3	-	-	-	-	2	2	-	2	2	-	2	2	-	2	2
Fransa	22	2	24	74	15	89	84	15	99	79	15	94	70	10	80	87	12	99
Belçika	3	-	3	14	11	25	21	10	31	20	10	30	9	14	23	6	23	29
İsviçre	-	-	-	1	-	1	20	2	22	19	2	21	17	-	17	16	-	16
İtalya	2	-	2	-	-	-	2	-	2	3	-	3	4	-	4	5	-	5
İngiltere	-	1	1	3	4	7	4	3	7	4	2	6	4	2	6	7	2	9
Macaris- tan	1	-	1	1	-	1	3	-	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Avrupa Top.	39	3	42	134	36	170	243	38	281	243	35	278	205	32	237	219	44	263
Amerika	-	-	-	-	-	-	5	2	7	4	-	4	2	-	2	4	-	4
Genel Toplam	39	3	42	134	36	170	248	40	288	247	35	282	207	32	239	223	44	267

Kaynak: **Maarif 1923-1932 İstatistikleri**, s.71. **Maarif 1932-1933 İstatistiği**, s.269. E:Erkek K:Kız

